

Mummon muistot ja vaarin vakat: sukuni kalevalainen perintö nykyajassa

Marjatta Hiltunen

Ilomantsi, Ikonvaara

Lapsuudenkodissani Ilomantsin Möhkössä oli aina nähtävissä monenlaisia käsillä tekemisen tuotoksia. Äitini kutoi, isä teki puutöitä ja äitini sisko, Helvi-täti, oli taitava neuvoja ja kirjontatöiden tekijä.

Suuren tuvan ikkunoita koristivat äidin kutomat verhot, tuvan lattiaa raidoitti aina kolme pitkää iloisen väristä riepumattoa, jotka ylsivät tuvan päästä toiseen. Pitkällä pirtinpöydällä oli ainakin sunnuntaisin ja juhlissa kotikutoinen kaita- tai ruokaliina. Kädetkin kuivattiin kotikutoiseen pellavapyyhkeeseen.

Sellaista talvea ei ollut, etteikö tuvan nurkassa seisoneet kangaspuut, joihin oli rakennettu ainakin viisikymmentä metriä pitkä mattokankaan loimi. Matonkuteita meille leikkasi naapurissa asuva iäkäs mummo. Hän saattoi istua koko päivän tuvan ikkunan ääressä kuteita leikkaamassa. Illansuussa, ruokailun jälkeen, kun äiti lähti navettatöilleen, Anni-mummo lähti kotiin vatsa kylläisenä. Toisessa potkurin sarvessa keikkui täysi maitopeelari ja toisessa reppu, jossa oli tuore ruisleipä, voipaketti ja ahkerien kanojemme munia.

Äiti kasvatti itse pellavaa kudelmiinsa. Pellavapelto kukki kauniin sinisenä. Muistan, että pellavanippuja liotettiin omassa rannassa Akanlammella ja käsiteltiin saunalla puisella loukulla. Pellavasauna oli todella pölyistä työtä. Äiti kietaisi meille pellavanipusta ”nuket”, jotka käärimme kangaskaistaleisiin, eli kapaloon. Niillä leikimme saunan lauteilla pellavasaunan ajan. Pellavat kehruutettiin langoiksi kehräämössä.

Värttinällä kehruuta olen kokeillut sen verran, että aikaansaamastani möykkyisestä langasta sain kudottua verhon ovi-ikkunaan. Kokeilin pellavan kasvatustakin, mutta projekti jäi siihen vaiheeseen, kun pellavat ripustettiin kuivumaan. Olen perinyt äitini kangaspuut ja pellavalankoja sekä matonkuteita. Nyt jatkan häneltä saamallani esimerkillä kutomista.

Minulla on toista sataa vuotta vanha pellavainen ruokaliina, jonka mummoni on kutonut. Hänellä oli vain kapeat kangaspuut, jotka ukkini oli itse veistänyt, joten liina on niin sanotusti kaksipietinen, keskellä on pituussuunnassa sauma. Liina on kovin kulut, varsinkin saumakohdasta, mutta laitan sauman päälle kapean kaitaliinan, kun käytän tätä liinaa aina itsenäisyyspäivänä. Toinen aarteeni on mummoni itse alusta loppuun tekemä täkki. Päällyskangas on kudottu mataranjuurilla värjätystä itse kasvatetusta pellavasta, alapuoli on kudottu puuvillalangasta. Täkki on käsin tikattu. Täkin mukana sain myös pellavaisen päällyslakanan leveine pitseineen. Lakanaa olen käyttänyt makuuhuoneen verhona.

Mäellä, peltojen keskellä oli lapsuudessani riihi, jonka korkealla kynnyksellä istui katselemassa, kun isä rakensi puista soutuvenettä. Riihi oli aina viileä, koska sen lattiana toimi sileä peruskallio. Se oli myös hämärä, olihan oviaukko ainoa valonlähde. Kauniit, tuoksuvat lastukiehkurat lentelivät höylästä isän työstäessä venelautoja. Sulavalinjainen ja kaunis oli venekin, joka vähitellen valmistui muiden maatalon töiden lomassa. Tuvan pirttikalusto, kuten pihakeinukin, olivat myös isän tekemiä. Talviaikaan isä kutoi rysiä tuvassa tai ainotti verkkoja ja valmisti katiskoita. Minulla on myös säilynyt todella kaunis yhdestä puusta kaiverrettu soikea korurasia, jonka isäni on tehnyt asemasodan aikaan korsussa Syvärillä 1943. Rasian kuperaa reunaa kiertää kaunis lehtikuvio. Valitettavasti rasiassa on halkeama ja kannessa ollut nuppi on kadonnut. Itse en ole innostunut puutöistä, mutta tyttäreni on tehnyt kansalaisopiston puutyöpiirissä esim. muutaman viisikielisen kanteleen, sängyn ja pari pöytää.

Kierrätys oli tuttua muutoinkin kuin vanhojen vaatteiden käyttö matonkuteina. Myös napit, nepparit, hakaset ja vetoketjut otettiin talteen ja kierrätettiin uusiin vaatteisiin tai kodin tekstiileihin. Tätini purki kaikki käytöstä poistetut neulevaatteet, jotka sai käsiinsä. Hän vyyhtesi ja pesi langat, minkä jälkeen hän taikoi niistä silmiä hivelevän sointuvin väriyhdistelmin monenlaisia kirjoneuleita. Helvi-tädillä ei ollut omia lapsia, joten me saimme etuoikeuden hänen neulomiinsa upeisiin kirjoneulepuseroihin ja liiveihin. Tati neuloi myös hienoja, ”relluvartisia” (pitkät, leveät varret, joissa oli ranteen kohdalla nyörit) lapinlapasia, joissa oli valkoisella pohjalla kaikilla perusväreillä neulotut kuviot. Myöhemmin hän neuloi näitä lapasia myös lapsillemme, samoin hyvin istuvia sormikkaita, joiden jokainen sormi saattoi olla erivärinen. Lukemattomat olivat myös tädin neulomat villasukat, jotka lämmittivät varpaitamme. Erityisesti tähtikuvioiset villasukat olivat mieluisia, koska muilla ei 60-luvulla ollut sellaisia. Tähdet oli neulottu sukan teräosaan ja varret olivat yleensä pykäreunaiset ja vinoraitaiset. Olen säilyttänyt yhden tähtisukat muistona ja neulonut niiden mallilla uusia sukkiä. Tätini kirjoi myös hienoja liinoja ja tyynynpäällisiä, sekä virkkasi erilaisia pitsejä. Käsin kirjaillut tyynyliinat olivat mieluisia. Lasten tyynyliinoin hän kirjoi heidän nimensä ja hauskoja eläinkuvia. Tyynyliinassa saattoi myös lukea esim. ”Herää aamulla surutta, ystäväni”. Tätini ei koskaan istunut kädet joutilaana, viimeiset sukkansa hän neuloi 95-vuotiaana. Vaalin aarteideni saamiani kirjottuja pellavaliinaoja. Jotkut pienistä liinoista ja hajonneista lakanoista irrottamani pitsit olen kierrättänyt sohvatyynyjen koristeiksi.

Kilpailuun lähetän:

1. Tätini mallilla neulomani villasukat
2. Äitini kutomasta punapoimintaliinasta ompeleman vieraskirjan kannet
3. Tätini kirjailemista liinoista ja lakanapitseistä tekemäni tyynynpäälliset